

Темата за влашкото население, "видинските власи", "влашкия език" във Видинско е широко експлоатирана. За да избегнем прегледа на автори, заглавия и мнения (което сме направили вече другаде) и да осветлим проблема във времето назад, ще обобщим резултатите от някои наши изследвания, които се отнасят конкретно до населението и територията на царството на Иван Срацимир (XIV в.), Видинския санджак (XV-XVI в.), за северозападните български земи (XVIII-XIX в.) и Видинско след 1878 г.

Необходимо е да припомним, че земите от двете страни на р. Тимок, на запад "чак до Авария", както пише Анастасий Библиотекар, принадлежали на обитавалите ги южни славяни от българската група. Тяхното многовековно териториално и етническо единство с България и българската народност по време на Първата и Втората българска държава, а някои от тях в земите на Тимок и Поморавието и столетия наред под османско владичество, ги прави неделени в миналото от етническите граници на българската народност. Тази българска етническа област на запад от р. Тимок е била отслабена и разкъсана от преселници от други етноси много късно (частично през XVII и по-осезаемо през XVIII в.; частична и пълна асимилация вече като акт на държавна политика започва и се осъществява след включването на тези земи в пределите на сръбското княжество след 1833 г.). В оскъдицата от исторически извори появата на съкратените регистри на Видинския санджак от 1454/1455 и 1560 г., както и законите и законниците за Видинския санджак от втората половина на XVI в., е явление с изключителна научна стойност. Описът от 1454/1455 г. фиксира имената на 421 села, 90 мезри, 4 манастира и 4 града, а вторият - от 1560 г. - 915 селища, 60 мезри и 26 манастира.

Топонимията в описа от 1454/1455 г. е "изцяло славянска". Тя показва принадлежност към езика на славяните от българската група и носи характерните черти на западните български говори. Имената на толкова голям брой обекти, отбелязани от турската данъчна администрация на територията на Видинския санджак през XV-XVI в. (изписани на писмото "дивани" в описа от 1454/1455 г., на четлив вариант на писмото "сиякат" - 1560 г.) и преведени по описанията на Вера Мутафчиева до най-близко възможния "османски изпис", не регистрират в този район нито компактни, нито спорадични маси друго, не-българско население. По-късно районът се включва административно в бившите Видински, Михайловградски и част от Врачански окръзи и на запад от днешната държавна граница в срезове Болевацки, Борски, Крайнски, Ключки, Тимошки, Свърлишки, Сокобански и малки части в Димитровградски и Нишки.

Описът от 1560 г. отбелязва 496 села, 18 мезри и 26 манастира, обитавани, стопанисвани и принадлежали до тази регистрация на население, което спадало по-рано към категорията филурджии.

Анализът на имената на филурджийските селища, мезри и манастири, както и на други писмени извори, показва, че филурджийството във Видинския санджак през XV-XVI в. е социален статут на местна българска рая, срещу данъчни облекчения, да участва във въоръжената охрана на санджака.

Налице са обаче през XV-XVI в. сведения за власи във видинския санджак, които също принадлежали към категорията филурджии. Поради това някои изследователи или поставят пълно равенство между власи и филурджии, или, по-рядко, отнасят власите към категорията филурджии.

Д. Боянич-Лукач например с основание изтъква голямото значение на описа от 1560 г. за изясняване на "проблема за видинските филурджии". Но когато говори за тях, тя ги

назовава "власи", "видински власи", без визираните извори да дават основание за подмяна на "филурджи" с "власи", "видински власи".

При анализа на един официален османски документ от 1542 г. османистката Б. Цветкова отбелязва две категории население с различен фискален режим във Видинската лива: "от една страна" "старата рая", която била обложена с харч, и, от друга "власите", натоварени да плащат "филури". Авторката обръща внимание, че разграничението "власи" и "стара рая" "е наложено не само поради разликата в статута и данъчното облагане", но и "трябва да се търси известно подсказване", че власите се настанили във Видинско по-късно от "старата рая", т.е. от местното население, включено в обсега на османската феодална система още след поробването.

Кога и откъде идват власите?

През 1459 г. Смедерево пада под османско иго. Турските дефтери от XV и началото на XVI в. регистрират в Смедеревски санджак голям брой селища с оредяло население и много съвсем пусти. По такива места и селища в Северна Сърбия санджакбейовете и други турски господари заселвали в своите хасове и тимари власи скотовъдци. В първото десетилетие на робството в Северна Сърбия власи имало тук-таме, а "през второто десетилетие на турската власт вълната на власите заливала целия Смедеревски санджак и части от Крушевацки и Видински санджаци". Заселниците власи идват в Северна Сърбия и Поморавието "от областта Стари Влах и от Права, но голяма част от тях се преселили и от Херцеговина и черногорските бърда".

На базата на тия по-датки може да се заключи следното: "Влашките общности", които спадат към раята със специални задължения, в Смедеревски, Крушевацки и Видински санджаци възникват след 1459 г.

В случая терминът "власи" означава преселници, подвижни скотовъдци от планинските области на Стари Влах, Херцеговина и Черна гора, заселени в Северна Сърбия и Поморавието в първите две десетилетия след включването на тия земи в територията на Османската империя.

До идването на преселници, за да съживят запустелите и силно обезлюдени селища, особено на Смедеревския санджак, в казаните територии или не е имало "власи", или техният брой е бил незначителен.

Заселването на "власите" в новозавоюваните от соманците Северна Сърбия и Поморавието става шест десетилетия след създаването на Видинския санджак като обособена военно-административна единица в Османската империя. Поради особеното му стратегическо място трябва с голяма сигурност да се приеме, че за повече от шест десетилетия държавните и военните власти организирали на територията му всички военно-полицейски и други подобни служби в размер и сили, гарантиращи надеждна охрана на границите, проходите, опасните места и пр. С разширяването на територията на империята в западна посока след 1459 г. Видинският санджак престава да бъде граничен и естествено намалява нуждата от население с военно-полицейска повинност. Затова допускаме преселниците-номади, които "заливат" "целия Смедеревски санджак", да не са идвали във Видинския санджак, а ако ги е имало, то техният брой трябва да е бил незначителен.

Преди да сме защитили убедително това становище, ще си позволим да кажем, че липсват аргументи за наличие на "власи", "влашки организации" и "влашки общности"

във Видинския санджак през XV и XVI в.

Всяка непрецизирана употреба на горните термини може да доведе до подвеждане в грешна посока, до изграждането на неверни представи за протелки далеч по-късно, при други условия, сложни етнокултурни процеси във Видинския край.

В "Паметна битка на народите" (С.1979, 206-207) Б. Цветкова вече без колебание отнася власите към категорията население, "които имат по-особено място и роля в средновековното балканско общество", и конкретизира: "Завоевателите заварват и запазват във Видинска област, Сърбия, Босна и други старинни области т.н. "власи" (подвижни скотовъдци), за да ги използват за въоръжена защита на граничните райони". Следва описание на тяхната организация, облекчения и задължения към османската власт по извори, които се отнасят до "власите" и "влашките общности" в Сърбия, Босна и Херцеговина.

Приела веднъж власите като общности, заварени в балканските страни (в това число и Видинския санджак), авторката не говори повече за тях като "поселници", настанили се във Видинско "по-късно от "старата рая". Наистина допълнението "подвижни скотовъдци" сочи социална категория, но съвпада с етноним, а в "За етническия и демографски облик на Видин през XVI в." (ИЕИМ, 7, 1964, 12-13) се казва, че "власите" в Сърбия и прилежащите северозападни български земи" имат романски произход.

Още по-недвусмислен характер придобива тази теза в "История на България", т. 4 (С., 1983, 79-83): "Ръководени от върховни държавни съображения - да укрепват господството си - и заставени да се съобразяват със заварените местни традиции, османските управници били принудени да приемат, узаконят и поставят в своя услуга някои групи население, които заемат по-особено място в средновековните балкански държави, за да ги използват за въоръжена защита на граничните области. Такива били т. нар. "власи"...

Старинните общности от т.нар. "власи" - подвижно скотовъдно население. което постепенно започнало да води уседнал начин на живот - обитавали предимно Видинско".

Тук не е поменато нищо за 'етническата принадлежност на видинските власи' А би трябвало, защото се казва, че тия власи били от категорията филурджии и уседнали и изравнени "по стопанска дейност с обикновената рая"; тях, без съмнение, регистрира като жители на 496 села описът на Видинския санджак от 1560 г. Логично е да се мисли така, защото нито извори, нито автори говорят за съществуването на категорията филурджии във Видинския санджак през XV-XVI в. и на други групи население освен т. нар. "власи". Това налага пълно равенство между власи и филурджии във Видинско.

Към съдържанието на понятието "влах", "власи", както видяхме, има известни резерви, но в новото многотомно академично издание на "История на България", т. 4, проникателният читател може да открие подобен нюанс само в употребеното два пъти съчетание "т. нар. власи".

Видяхме как от общото определение за "т.нар. власи" се стига до пастирско население от влашка "етническа формация" във Видинския санджак! Все пак авторите не пренебрегват основния поминъчен признак на това население - скотовъдци-номади, т.е. люде с непостоянно местоживееене, зависими от сезони и време, от летни паши и зимовища, от пазари и др. Ние отдаваме особено значение на този важен социален признак, защото може да обединява групи население и на поминъчен, и на народностен принцип. Тази категория население в ранните османски документи е посочена с името

"власи". Какво съдържание обаче е носел през интересуващото ни време названието "влах", "власи"?

Името влах има дълга история на битуване и у разни народи за определен период от време носи различно съдържание. Накрая названието се утвърждава като етноним и означава "човек, който принадлежи към румънската народност".

В.В. Иванов и В.Н. Топоров в "К вопросу о происхождении этнонима "валахи". - В: Этническая история восточных романцев (М., 1979, 75) проследяват разпространението, произхода и етимологията на етнонима влах. Думата волох-влах със значението "скотовъдец" има праславянски произход. За заседналите вече славяни е било съвсем естествено да назоват неуседналия още скотовъден народ по поминъчната му дейност - пастири-скотовъдци. "И, действително - пишат те, - както показват многобройните свидетелства, волох-влах преди всичко е означавало занятие, професия, и само вторично - етнос, който между впрочем, е могъл да бъде и монолитен именно в етническо отношение". "В къснообщославянския период тази основа е започнала да се употребява за ония групи население от Карпато-Балканския ареал, които открай време се занимавали с животновъдство и пастирство".

Нито тогава, нито по-късно названието влах не се е отнасяло само до романизирано балкано-карпатско население. Според К. Иречек постоянното послavianчване на скотовъдците от романски произход довело до това в XVI-XVII в. с името влах дубровнишките поети да назовават скотовъдци въобще, без то да определя етническа принадлежност. Тази многозначност на понятието влах се вижда от "Речник српскохрватског књижевног и народног езика", кн.2 (Белград, 1962), където на с. 716 четем (със съкращения): Влах, вла 1. а. Жител на Влашко; този, който е по произход от Влашко. б. Название на принадлежащ към румънското национално малцинство или въобще човек от румънската народност. 2. Народно название (често обидно) за принадлежащ към друга вяра, човек от друг край и подоб. а. Принадлежащ към православната вяра, обикновено сърбин (за католици и мюсюлмани на територията на бивша Австро-Унгария). б. Християнин (за мюсюлманите). в. католик (за потомствените мюсюлмани). г. Католик, който говори като сърбин новошочавски (за подравско старо местно население). д. Херцеговинец (за дубровчани).

Развитието на термина влах у сърбохърватски език е достатъчно убедително доказателство, че през Средновековието и след това влах е означавало (освен влах-румънец) преди всичко скотовъдец, а в по-ограничени случаи - инородец, човек от друго място и пр. През 80-те години на XV в. голяма преселническа вълна власи от областите Стари Влах и Дрина, а по-значителен дял - от Херцеговина и Черна гора, залива целия Смедеревски санджак (виж. И сторва народа иугославие, II. Београд, 1960, с. 81).

Трудно е да се каже в каква степен на славянизация са били тия власи и дали били само власи-номади, които заседнали в земеделските райони в Смедеревския и част от Крушевацкия и Видинския санджак, като изоставили вековния поминък на скотовъдци и преминали към земеделие. Не е лесно дори да се приеме мисълта, че така бързо може да се замени овчарската тояга с рало. По-скоро сме склонни тук да видим преобладаваща част земеделско славянско или още там отседнало славянско влашко население и по-малко власи-номади. Тази преселническа вълна засяга и границите на Видинския санджак. Във връзка с такива преселници възникват и някои селищни имена, регистрирани в описа от 1560 г. с отменен статут фи-лурджи: Влай Истар, село,

спадало към Тимок, неустановено. Названието буквално повтаря името на областта Стари Влахи, откъдето се отбелязва миграция на население през 80-те години на XV в.

Влашки поток, село, с друго име Долне Любниче. Долне Любниче е старото име на селото и регистрацията го записва с две имена или защото в предишния регистър е записано само Долне Любиче, или защото старото име още се радвало на популярност. Приложението "Долне" разграничава селото от Горне Любниче = дн. село Любница, Зайчарски срез. Към горния преселнически процес се отнасят с голяма вероятност още три села:

Сърбовче, село, близо до Зайчар, неустановено. В 1560 г. дял от селото влизал в тимар на спахия, а друг - в хаса на падишаха. Това подсказва, че до отмяната на статута филурджии в селото обитавала рая от две социални категории - старо местно население, включено в тимар, и рая-филурджии, включена по-късно в хаса на падишаха, придошла вероятно към средновековните сръбски земи.

Сърбовче старо, село, спадало също към нахия Черна река, неустановено.

Сърбовлах - дн. Сърбово, Неготинско. Допустимо е това име да свидетелства за едно твърде ранно засяждане на скотовъдци-номади, обитавали планините на Видинския санджак или дошли от други места, принадлежащи тогава към сръбските предели. Селото е преименувано Сърбово по административен път през 1899 г.

Хърватиновче, село, спадало към нахия Черна река, неустановено.

Посочените имена - Влай Истар, Влашки поток. Сърбовче. Сърбовче старо и Хърватиновче - могли да възникнат от етноними само в невлашка и несръбска среда. Очевидночистаоттакива примеси била през XV-XVI в. българската народност в границите на бившето Видинско царство.

Изводът се подкрепя от целия поселищен топонимичен материал на описите от 1454/5 и 1560 г. - изцяло български имена на селищата. Те отхвърлят всякаква мисъл за турска колонизация, за сръбско и влашко (румънско) присъствие във Видинския санджак през XV-XVI в.

Имената на 421 села, 90 мезри и 4 града, регистрирани само шест десетилетия след поробването (на основата на по-стари описи), позволява с голяма сигурност да отнесем тяхното възникване и развитие далеч преди XV в. Тия селища със същите имена влизали в поселищната система на българското царство. Когато се съставя описът от 1454/5 г., в тях имало още люде, живели преди 1396 г. под скиптър на цар Иван Срацимир и до 1422 г. под управлението на неговия син Константин, но вече в границите на османската империя. Селищните имена от описа не пазят информация за турска колонизация и напълно и категорично изключват сръбско и влашко присъствие по това време в границите на санджака.

Описът от 1560 г., както отбелязахме вече, регистрира 496 селища с население филурджии. Това население, натоварено с военни повинности към Портата, плащало и определен данък във "флорини" - унгарска парична единица, очевидно стабилна за времето "валута", която дава и името на тази категория платци във Видинския санджак през XVI в. Между тези 496 български имена има три села с имена от румънски произход:

Бобошовче, село, спадало към нахия Кривина, неустановено. Бобошофче = Бобошофци - възможно от румънското прилагателно bobosat "издут, набъбнал" и българската наставка -овци. Името насочва към "жителите на Бо-бош" - Бобошово. В Кюстендилско има село Бобошево, а това подсказва възможността Бобошофче да е

пренесено чрез ранно мигриране на население от Средна Западна и Северозападна България (Вж. Заяков, Н. Към въпроса за етнографското единство на населението от Средна Западна и Северозападна България. -ИМСЗБ, 1, 1977, с. 173-185).

Корбова - дн. Корбово, ключки срез. Името е образувано от румънското corb "гарван" и българската наставка -ово.

Мегуриче = Мегурица - допустимото Магура, рум. magura "хълм, могила, въз-вишение"(срв. Магура - хълм с пещера до с. Рабиша). Трите имена възникват с българските наставки -овци, -ово, -ица, в българска езикова среда.

Може би не е случайно, че от изброените общо 8 села (5 от етноним: Влай Истар, Влашки поток, Сърбофче, Корбово и Мегуриче) оцеляват и запазват до наше време старите названия само Сърбовлах (дн. Србово) и Корбово. В изчезването на тия села, а сигурно и на други, можем да предположим отзвук на премахването на филурджийския статут във Видинския санджак. Реформата засегнала чувствително скотовъдците-но-мади. Наскоро заседнали и чужди на местната среда, те са оная рая, която напуска своите "огнища" и се "разпръсква", т.е. връщат се към стария начин на подвижно скотовъдство по места и области, неподдаващи се на контрол и регистрация от османските власти, а това накърнява интересите на държавната хазна и най-вече тези на султана, в чийто хас била включена бившата рая филурджии.

Приравняването на филурджиите към обикновената рая не става изведнъж. Първи опити в това отношение властта прави около 1535 г., но в какъв обхват е трудно да се каже. В 1542 г. по искане на въпросната рая бил възстановен старият фискален ред, но дали това засягало и предишните военни задължения на това население и в какво точно се състои възстановяването на статута остава неизвестно.

През 1560 г. окончателно било премахнато филур-джийството във Видинския санджак и прилежащата рая минала към хаса на падишаха с всички задължения на обикновена рая. Трудно е да се съди по оскъдните и откъслечни извори какво и колко е загубила тая рая, но че промяната наистина засегнала дълбоко кнезовете и примикюрите, няма съмнение. С премахването на статута било засегнато икономическото положение на селските старейшини. Оставали обаче всичките им предишни задължения: да подпомагат държавните служители при събирането на данъците; да намират избягал ата от техните села рая и да я връщат обратно и др. Срещу службата си били освободени и опростени "само от харадж, испенче, данък върху овците, десятък върху зърнените храни от владенията от тях бащини, десятък върху ширата, (други) данъци и всички аваризи и обичайни данъци". Затова ние сме склонни да видим като подбудители и главни участници в размириците около събирането на хараджа през май 1560 г. не толкова обикновеното население, колкото кнезовете и примикюрите. Недоволните от реформата били умирени със строги наказания.

Няколко пъти подчертаваме голямата стойност на описите от 1454/5 и 1560 г. Тук ще изтъкнем тяхната неопровержима достоверност и богатство на факти, с което подпомагат разрешаването на проблема "власи" в северозападните граници на българската народност до XVI в. Извлечената от тях информация елиминира напълно всички твърдения и широко навлязлото в румънската история схващане за "видинските власи" като исконно местно население в Северозападна България и в пределите на днешна Източна Сърбия.

От специалистите осма-нисти подобно схващане упорито налага Николае Белдичану. От неговите работи, според нас, получават подкрепа всички автори, които застъпват тезата за влашко (румънско) присъствие на юг от Дунав и специално в днешно Видинско през Средновековието.

Н. Белдичану поставя знак за равенство между филур-джия=влах=румънец и без никакви уговорки прави изводи в желаната посока. Авторът със завидна лекота приема областта Тимок-Морава за една от териториите, където се е формирал румънският език, т. е. територия, в която е "живяло значително румънско население". Потомците на това "румънско население" са "власите" в документите на Мехмед II, а те от своя страна могат да бъдат "тимариоти" и "войнуци". Като войнуци "румънците" "плащали някои такси в натура на огнище". Или налице излиза следната схема: завареното от турците в областта на Тимок - Морава румънско

население=власи, власите=християнските-мариоти и войнуци, последните = румънци. Кръгът се затваря. Защитата на тази позиция е лйтмотив на две негови публикации. Ще си позволим само възражението, че в цитираните документи от времето на Мехмед II и Слим I османските власти употребяват само прозвището ефлак и ифлак, "влах" и никъде румънец.

Липсата на румънски и наличието на славянски и други термини в документите Н. Белдичану обяснява така: "Причината за това се крие във факта, че отоманците приели в много случаи институциите, които били в сила в местата, които те били наскоро завладели, и че те са приели, следователно, също и терминологията, отнасяща се до тези институции". Но при подобна мотивировка кое позволява на автора да търси в заварената и онас-ледена от османците институция на ефлак, ифлак=влах, власи не категория население с особен фискален режим, както недвусмислено потвърждават документите, а румънци?

От коя етническа общност са били тези власи? които именуvalи най-големия и най-богатия на обреди зимен празник Коледа със славянското Божич? И днес Божик, Божич наричат Коледа в западните и югозападните български говори, както и в сърбохърватски език. Та нали такива "власи" обитавали многобройните филурджийски села със славянски имена във Видинския санджак през XV-XVI в., а нали и те са заварени и онаследени от османците не само като статус, но и като население с етническа принадлежност и език?

Име ната на филурдийските селища във Видинския санджак свидетелствуват за еднородна компактна маса славянско население и Н. Белдичану не привежда никакви аргументи, за да си позволи обяснението на ефлак, ифлак със следната категоричност: "Ефлак. Ифлак. През Средновековието власите обитавали много райони на България и сръбски места (краища). Тяхното присъствие е засвидетелствано от този документ в района на Бра-ничево и Видин, където те образуват и днес още едно значимо малцинство".

Тук Н. Белдичану под власи разбира румънци. Цитираният документ със сигурност обаче свидетелствува за присъствие на социална категория власи в границите на Видин и Браничево през 1477 г., без ни най-малка подготовка с указание за етническа принадлежност на тия власи към румънската народност.

Онова "значително малцинство" влашки елемент във Видинско "днес", за което говори Н. Белдичану, няма никаква връзка с т. нар. "власи" от средновековните паметници,

ните с власите-номади, нито с власите-филурджии. Тук вече става дума за краен резултат от сложни демографски процеси, предизвикани от големи политически събития с катастрофални последици за живота и икономическото положение на населението в Северозападна България през XVIII и XIX в., които довеждат до инфилтриране на румънски елемент и най-вече на румънски език в някои селища на днешния Видински край.

В основата на всички схващания за "власи", "влашко население" със значение на "румънци", "румънско население" в днешна Североизточна Сърбия и Видинско лежи истината за наличие на население в тия земи, което говори румънски диалект наред със сърбохърватски или български език. В търсене генезиса на това население, както видяхме, пристрастни изследвачи отиват твърде далеч назад във времето. Изграждат теории, търсят доводи, отричат или утвърждават, но винаги встрани от истината.

И все пак в посочените области румънският диалект е една реалност, която не подлежи на пренебрегване и подценяване в научно отношение. Езикът като един от основните белези на народността не може да бъде експортиран без съответните носители, затова на преден план излиза проблемът за преселване на румънци на юг от Дунава след XVI в.

Темата за преселването на румънци на юг от Дунав след XVI в. почти не привлича вниманието на отечествената историография. В оскъдните регионални изследвания наличието на румънски говори във Видинско се обяснява по предание с преселници от Влахия, които "били потомци на избягало преди един век българско население след въстанието в 1688 г." Поради политически и икономически притеснения това население към края на XVIII в. "поискало да се върне в родните си огнища". Турското правителство не давало съгласие в началото, после отстъпило пред настоятелните молби и султанът бил издал ферман, с който удовлетворявал искането, но при условие преселническото население: а) да се посели не в балканските места, а във Видинската и съседни ней крайдунавски каази; б) да не се бунтува и да бъде съвършено покорно и вярно на държавата; в) ако ли си позволи подобни волности, то ще бъде безпощадно наказано и изстребено и г) да запази настоящия си говор, т.е. влашки език, който възприело във Влахия през стогодишното си пребиваване в нея". Д. Цухлев подкрепя това предание с някои мотивировки в една маса-ба от З.ХІІ.1794 г.

Чрез завърнали се обратно, емигрирали и скитали се по Румъния и други места българи обяснява и Б. Бончев появата на румънския говор в Брегово.

Подобна версия за утвърждаването на румънския говор на запад от р. Тимок не е чужда и на редица сръбски изследователи, но те привличат и разнообразни документални и други извори, резултати от комплексни историко-етнодемографски изследвания; проучвания на отделни селища, райони и по-големи области; доказват предпоставки, условия, време и етапи на проникване на румънския говор на юг от Дунава; проследяват протичането на етно-социални процеси, развитие и оформяне на национално самосъзнание; съвременен състояние и проблеми, тенденции и прогнози за бъдещо развитие и много още проблеми. Остава извън нашата задача един макар и бегъл преглед на тази интересна литература, но не можем да отменим с равнодушие и да не отбележим поне като факт стремежа у някои автори да доказват, че "доселниците" от Влашко се наслояват в края на XVII и началото на XVIII в. на запад от р. Тимок върху старо местно сръбско население (курсивът мой - Н.З.).

ПРЕСЕЛНИЦИ РУМЪНЦИ СЛИЗАТ НА ЮГ ОТ ДУНАВ И ОТСЯДАТ В СЕВЕРНАТА,

КРАЙДУНАВСКА ЧАСТ НА ОБЛАСТТА МЕЖДУ ТИМОК И МОРАВА ПО ВРЕМЕ НА АВСТРИЙСКАТА ОКУПАЦИЯ НА ТЕЗИ ЗЕМИ В ПЕРИОДА 1718-1739 г.

Австро-унгарската война, завършила с Пожаревацкия мир от 1718 г., разширява територията на Австрия. Границата между двете държави слиза на р. Тимок. И от устието при Дунав върви на юг до Иелешнишки поток, откъдето тръгвала в западна посока.

В окръзите Голубачки и Не-готински новият владетел изгражда дистриктите Голубачки, Кучайнски, Хомолски, Поречки, Ключки, Краински и Кривински с общо 127 населени места през 1733 г. и 3142 домакинства.

Данните, почерпани от официалните австрийски документи, разкриват броя на населените места и техните жители след 15-годишно владичество - сравнително спокойно за тия земи време, през което австрийската власт въвежда и стабилизира административни, военни и стопански порядки. Държавните интереси се съблюдават от окръжните управители на Голубац и Неготин. Охраната и сигурността е поверена на малки отряди конно-пеша милиция с постоянно местопребиваване в по-големите селища на дистриктите. функционира миналия брой) митнически служби, църковни институции, държавна експлоатация на мини и др.

В неголямата, но плодородна територия по долината на запад от р. Тимок и околните западни бърда през 1733г.обитават само 3142 домакинства. Ще бъде любопитно и полезно да се знае какво заварват по тия места 15 години по-рано австрийските окупатори. До Пожаревацкия мир (1718 г.) се стига след продължителни австро-унгарски военни действия. За нас представляват интерес събитията и развоят на военните акции в района на Тимок - Морава. В действителност земите и населението между Тимок и Морава стават изкупителна жертва на тая война, чийто ход и последици довеждат до дълбоки етноде-мографски сътресения. С.

Пецинячки публикува изключително интересен документ, съхраняван във Виенския военен архив, в който се описват събитията от средата на 1717 г. В началото на месец юли главната турска войска се намира на р. Нишава, недалеч от гр. Ниш. Тази войска тръгнала към Белград през Алексинац, Парачин и Моравица, където преминала през Морава, а оттам към Ягодина, Баточина и на 26 юли пристигнала при Гроцка близо до Белград.

След австрийската победа при Белград неприятелят е изгонен до Морава и оттатък. На 18 август 1717 г. капитулирал и белградският гарнизон начело с Мустафа паша. Заедно с Белград австрийците заели още Шабац, Смедерево, Голубац и Оршова.

След това кавалерийският генерал граф Мартини с един силен отряд се насочил към Ердел,за да разбие и прогони турските татари назад в Молдавия.

За нас представлява интерес онази татарска войска, която тръгва от Видин през Брегово и Крайна и достига Смедерево. Нейният общ брой не е известен, но една част от нея, която потегля по левия бряг на Дунава към Белград, наброява 30 000 души.

За нанесени непоправими злини на местното население говори едно писмо във връзка с данъчното облагане на новоусвоените от австрийците земи на юг от Дунава, условно назовани Голубачки и Неготински окръг. В първия останали за облагане 395, а във втория - 401 семейства! Описвачът обяснява, че това население не е в състояние да изплати исканата от новата власт контрибуция, защото самото то няма почти нищо, поради което е разрешено на местни жители да минават оттатък Тимок, т.е. в Турция, за да набавят най-необходимите за живот неща и преди всичко - храна.

Наистина тежкото положение в дистриктите на юг от Дунав е резултат на връхлетелия ги през 1717 г. "вихър от 50 000 татари от състава на турската войска, които са ги съвсем ограбили и опожарили", а техните жители - отвлечени в робство. Последното било още съвсем свеж спомен у останалите по тия места хора, "чийто се брой толкова бавно увеличава".

Австрийският чиновник описва точно демографското и стопанското състояние на Голубацко и Неготинско, като изразява тревога за намаления и бавно нарастващ жителски състав.

Демографското бедствие добива реални очертания в конкретни последици: в началото на австрийската окупация в Неготинска Крайна има 47 села, обитавани от общо 320 домакинства (т.е. по 6-8 домакинства на селище) и 29 (38%) селища - пусти, изоставени.

Освен отвлечането в робство авторът не споменава и други пътища за "изтичане" на населението. Очевидно само заробванията не са единственият фактор, довел до това катастрофално обезлюдяване. Тази празнота на извора се допълва от други документи. В едно писмо на Ладислав фон Сплени, конвоирал от Белград по Дунав до Тимок Мус-тафа паша и други турски военни и граждански лица, писано в Оршо̀ва на 1 септември 1717 г., се говори за бързото изтегляне към Видин на неприятелската войска, съставена от "прочути татари" и малко турска пехота. Нататък в писмото следват две важни съобщения.

Първото се отнася до преселване от десния бряг на Дунава (Крайна) във Влашко, станало в промеждутъка след преминаването на татарите към Смедерево и преди изтеглянето им в обратна посока.

Второто съобщение говори за обратен процес, който става пред погледа на самия фон Сплени.

Приемаме доводите на С. Пецинячки, че когато говори за бързо оттеглящите се към Видин татари и турци, фон Сплени има предвид изтеглянето на ония татари и турска пехота през територията на Браничево и Тимошка Крайна, които оплячкосват лопо-жаряват и обезлюдяват тия земи.

Когато животът на юг от Дунава навлиза в спокойно русло, една част от преселниците с положителност се завръща по родните села, но както при всички големи изселвания, повечето от изселниците остават по чужди места, където вече са почнали или развили някаква стопанска дейност. Освен това в отсрещните крайдунавски области и в Банат вече живеели българи, прогонени от турските жестокости и тегиби и особено след потушени въстания - напр. Чипровското въстание от 1688 г.

Изтичането на население на север през Дунава е постоянен процес, продължил с по-големи или по-малки прекъсвания през целия период на османското владичество. В резултат на започналата нова война между Австрия и Турция през 1737 г. в Него-тинско и Голубацко австрийците са прогонени и още през октомври - ноември същата година там е възвърната турската власт. Попадналото отново под турско владичество население реагира с бягство въвн и далеч от турските насилия. Страхът от турците бил толкова голям, че дори в Оршовски дистрикт (оттатък Дунав) една трета от населението се вдигнала с цялото си имущество и напуснала...

За нас е от особена важност периодът на австрийската окупация (1717-1739 г.) в Неготинско и Голубацко. Още в дните на оттеглянето на татарските и турските войски от този район през октомври 1717 г., отсам Дунав минават и първите заселници от

От къде идват власите

Написано от ivailo

Четвъртък, 03 Май 2012 00:27

Влашко. фон Сплени ги нарича Gesindel, сган, сбирщина, паплач, парцалани и посочва, че в тамошните планини се намират вече също такива Gesindel, които се занимават с грабежи.

Тук трябва да видим началото на "влашката струя" - заселването на румънско население на юг от Дунав в района на Тимок-Морава. Областта на запад от р. Тимок, след оттеглянето на турците в 1717 г., предлага на заселниците изоставени села, земи, гори и пасища от една страна, и от друга - интересите на австрийската власт, която увеличавала финансовите си постъпления от нарастващия брой на данъкоплатците. Интересите и на двете страни водят до оживяване и разрастване на голям брой селища. Фрагментарни сведения за малко на брой села рисуват следната картина в Неготинска Крайна: Село Брой къщи

1723 г. 1736 г. Сиколе 57 100 Неготин 43 100 Радуевац 39 80 Самариновец 35 50 Ко бишница 63 90

В 1736 г. други села наброяват: Речка - 11 къщи, Тамнич -22, Слатина - 44, Уровица - 35, Ябуковец - 34, Мала Каменица - 50, Прахово - 60, Буковец - 80.

Едно бегло сравнение на приведените цифри с ония средни 6, 8 домакинства в оцелелите след оттеглянето на турците през 1717 г. селища показват увеличение от 4 до 6 пъти спрямо 1723 г. и от 6 до над 10 пъти спрямо 1736 г. От наличните данни изключение правят само две села: Роглево и Вратна. Първото наброява през 1723 г. 61 домакинства, а в 1736 г. -само 12; второто - съответно 90 срещу 15. Отрицателният показател може да е резултат на неотчетена от данъчните служби категория население, освободена от данъчни задължения поради друг вид повинност към австрийските власти, както и втора възможност - изселване в периода на австрийското владичество поради големи данъчни задължения.

На преден план сега излиза проблемът: откъде идват заселниците, каква е тяхната етническа принадлежност и поради какви причини пристъпват към отчаяния риск на заселването.

Най-достоверен източник за принадлежност на населението, увеличило неколкостранно състава на селищата в усвоената от австрийците на юг от Дунав територия в областта на Тимок-Морава, остават "Известията" на Максим Радкович, екзарх на белградския митрополит. По нареждане на последния през 1733 г. Радкович пропътувал интересувашата ни област, за да проучи състоянието на черквите, свещениците и народа. Екзархът посещава Не-готин и Неготинско, но подробни сведения оставя само за Голубацко.

Сведенията на М. Радкович показват, че в 1733 г. много села в долините на реките Поречка, Пек и Млава били заселени с румънии. Изияло с румънско население били селата: Мосна -11 къщи, Орешковица - 22, Мустапич - 26, Нересница - 48, Волюя - 47, Дубока - 35, Рановаи (Рахановеи) - 60. Без съмнение с такова или смесено население е имало селища и в Неготинско. Една податка на М. Радкович за с. Волюя, която сочи жителите "непостоянни", говори за един период все още на нетрайно отсядане, на търсене и проучване на условията на живот, на прииждане на нови и нови заселници. Но тук, в този отрязък от време трябва да се търси началото на румънското проникване - население и език - на юг от Дунава в областта на Тимок - Морава.

Като резултат от първата австрийска окупация в земите между Тимок и Морава (1718 -1739 г.) остава колони-зирано население от Банат и отсрещните влашки области, говорещо румънско наречие.

До съществена промяна се отива и след възстановяване на турската власт в Тимошка Крайна. Султан Махмуд I с акт от 25.11.1741 г. вакъфира 63 села в Крайна (отнети от австрийците) за нуждите на голямата библиотека при джамията Света София в Истанбул. С вакъфирането получават статут на "свободни", какъвто имали и селата, принадлежащи към султанския хас, запазвали относителна самостоятелност и независимост от местните турски власти. Някои автори дори отиват по-далече - в правата и ролята на обектнезозете виждат своеобразна форма на автономност.

Кнезозете разпределяли, събирали и предавали на турците определения данък. В своите изследвания Вук Караджич стига до извода, че "... в Неготинска Крайна турците нито са съдили, нито управлявали, а кнезът, който е живял в Неготин; той е откупвал данъка и останалите налози на хората и определената сума пари е давал на бега, който е идвал от Цариград и отсядал в Кладово, и бегът ги е изпращал в Цариград..."

Своеобразната автономност на Неготинска Крайна без пряко турско присъствие и произтичащите от това сигурност и условия за мирен живот я превръща в привлекателна територия за пре-селници от всички посоки. От нарастване броя на населението били еднакво заинтересовани и турските власти, и кнезозете, и най-вече последните. Нещо повече, него-тинските кнезозе демонстрирали вероподаничество пред турците, но търсели благосклонността на австрийската корона. Така че новата австрийска окупация на Крайна в 1789 г. и възстановяването на границата между Австрия и Турция отново на Тимок била не само желана, но била подпомогната от местните проавстрийско настроени първенци. Но австрийската войска още на следващата година напуснала Крайна и пред страха от завръщането на турците на отвъдния бряг на Дунава преминали 6000 жители на Крайна. Поставя се началото на ново изселване и заселване, на ново движение и смесение на население, предизвикани и от действията на Осман Пазвантоглу и противодействията на централната власт срещу него; събитията в този край около Първото сръбско въстание (1804 г.), борбата на Хайдут Велко срещу турците и новата и последна окупация на Крайна от турците (1813 - 1833 г.).

Споменатите събития в периода 1717 - 1833 г. допринасят за преселване и трайно отсядане на запад от Тимок на заселници от изток, юг и север. Ние ще обърнем поглед само върху заселниците от север, които донасят в Тимошко румънския говор, и най-вече върху причините, подтикнали това население към миграция. Обективен и изчерпателен отговор на цял кръг около този проблем намираме в публикациите на Тихомир Джорджевич.

Въз основа на лични теренни проучвания и огромен архивен материал Т. Джорджевич отхвърля категорично всякаква връзка между говорещото румънски език население в границите на днешна Източна Сърбия с римските колонисти и на тази основа това население да се смята за стари обитатели на тия земи.

Румънският език и неговите носители проникват на юг от Дунав в късно време. В края на XIX и началото на XX век много родове още помнели селищата или областите, откъдето били дошли - те или техните бащи и деди.

По говор, носии и др. власите в Източна Сърбия се делят на две групи - унгурени и

царани. Двете прозвища указват областите, от които са мигрирали -Унгарски Банат и Цара (Румъния).

Изследователите приемат унгурените за по-ранни заселници (XVIII в.), а цараните - за по-късни. Цараните мигрират отсам Дунава по-често непосредствено след освобождението на Сърбия, а масовото им прииждане става едва след 1832 г. За Т. Джорджевич цараните в Ключ и Крайна са скорошни заселници измежду 1813 - 1832 г. и след това.

Като основна предпоставка за заселване на румъни в Източна Сърбия Т. Джорджевич сочи оредялото вследствие на турските неволи местно население. Плодородните поля на Дунав, Тимок и Морава, планините, горите и обширните пасища в този район предлагали добри условия за препитание. По същото време, та чак до средата на XIX в., когато в Румъния е обявено *disrobirea, taranilor* (освобождението на селяните), земята била собственост на феодалите (*boieri*), църквата и свободните селяни. Мнозинството от селяните били лишени от собствена земя и арендували при боерите и клира. Политиката на едрите земевладелци постепенно довела свободните селяни до разорение и така боерите и църквата станали собственици на почти цялата земя на страната. Властта и правото също били в техни ръце и конституцията на Шарбан I от 1594 г. превръща безимотните селяни в роби, закрепостени към земята. При продажба на земята били продавани и селяните, описвани в съответните актове за покупко-продажба.

Безправието и безогледната експлоатация довели румънските селяни до крайна мизерия и нищета. Освен хайдутството, в което през 1775 г. участват около 10 000 селяни, миграцията се оказва другата форма на противодействие. Мнимите реформи не водели до положителен обрат. След въведените на 5 август 1746 г. закони, например, масово бягство от родните места обхванало селяните от Мунтения и Молдова. В първата от 147 000 данъкоплатци остават 70 000, а във втората от 112 000 - 50 000.

Обременителните мерки на *Regulamentul Organic* (1831) дават тласък на нова вълна изселници от Влашко и Молдова. В това време очевидно идват в Ключ и Крайна силната струя царани, които заселват почти обезлюдени стари селища, бързо асимилират малобройното на места население и разпространяват влашкия говор в V. Исторически причини за формиране на "влашкото" население във Видинско много селища на района.

Не само върху съхранените в народната памет предания, но с конкретни факти изследователите доказват, че сред заселниците и заедно с тях от Румъния идва обратно и българско население, емигрирало на север от Дунав, живяло там и при благоприятни възможности се завръща с потока на бежанците румънци. Престоялото в Румъния българско население идва и с усвоен в някаква степен румънски говор, който при новите условия подпомага и развива контактите между разное-зичните групи население.

Преди надделяването на един от говорите в селищата със смесено население съществувал етап на двуезичие. Там, където преобладавали румъ-ноезични, постепенно се отива към "специализация" на говорите: домашен (в рамките на едно селище и район) - румънски диалект, примесен с много славянизми, и официален -славянски - език на административните и делови контакти, език на писмената реч.

От началото на XIX в. (и най-вече след 1833 г.) на запад от Тимок постепенно чрез администрацията, църквата, училището и казармата се налага сърбохърватският език.

В селищата със запазено и непре-топено старо местно население или преселено българско население българският език остава вътрешен за селото или района домашен говор и непременно (все още!) със съзнанието за принадлежност към българския етнос.

Историческата истина за областта Тимок - Морава отхвърля твърдението, че миграцията от Румъния се наслоява на юг от Дунав върху автохтонно сръбско население. Както беше посочено, заселници от сръбските предели идват по тия места едновременно със заселниците от север, но не така стихийно и компактно както последните

Ние акцентуваме върху Крайна и други земи на запад от р. Тимок, не само защото върху тяхното историческо минало през интересувания ни период има много изследвания, а и защото от началото на XVIII в. част от тази област (около поречието на Дунав)преживява две включвания под австрийско владичество и едно силно сръбско политическо влияние в периода 1804-1813 г. Тези фактори именно обуславят етнодемографски процеси, по-различни от тия, протекли на изток от р. Тимок, където турската власт и турската аграрна политика запазват силни позиции.

На изток от Тимок - днешният Видински край - настъпват също промени. Наказателните походи на Портата срещу Осман Пазвантоглу и действията на последния се стоварват катастрофално върху населението на Видинско. Това е времето на последното голямо обезлюдяване на днешните северозападни български земи.

Множество българи търсят спасение на север и запад. В поземлената собственост господства феодалният режим на агаларството и чифликчийството. Броят на населението и реализираната продукция интересували три страни - държавата, агаларите и чифликчиите: държавата - заради данъчните постъпления, агаларите - заради феодалната рента от податното им население, а чифликчиите - заради работната ръка в чифлишките владения. Чифлиците играели ролята на спасителни острови за пришълци от други места. Големите чифлици осигурявали на ратаите храна и жилища и някои ратайски колонии прерастват по-късно в селища. През XVIII-XIX в. в днешно Видинско възникват чифлигарските села: Бошняк (дн. Долни Бошняк), Горни Бошняк (дн. Тополовец), Гузелия (дн. Пешаково), Кирил бег (дн. Покрайна), Мехмедовци (дн. слято с Карбинци), Молалия, Молалий (дн. Дружба), Назър махала, Назърска махала (дн. Михалаки Георгиево, слято със Синаговци), Хасанова махала (дн. Динково), Чорокалина (дн. Калина), Шеф (дн. Антимово). А има и чифлигарски селища, които престават да съществуват след ликвидирането на чифлиците. Закрилиани от властта, двете категории турски земевладелци във Видинско разширявали владенията си и в размирни времена имали нужда от приток на население и приток на работна ръка. По време на кърджалийските набези в началото на XIX в. и след опожаряването на Тетевен в 1801 г. голяма маса население от Тетевенско отсяда в селищата на Видинско и в съседните райони оттатък р. Тимок. Тетевенци увеличават жителския състав на селата Големаново, Извор махала, Полетковци, Шишенци, Голям Извор (дн. Велики Извор, Сърбия), градовете Кула и Зайчар (Сърбия) и дават източен облик на техния български говор. В Бойница заселниците от Тетевенско заварват равностойно в количествено отношение старо местно население и днес в селото съжителстват две махали с различни диалекти. В селата Старопатица, Раковица, Тошевици и др. тетевенци били значителни по брой, но надделял говорът на завареното местно население. Има и трети случай - село Ракитница: тетевенският говор господства до Освобождението,

след което постепенно отстъпва пред влашкия диалект. По-малки групи или отделни семейства отсядат във всички села на Видинско.

Родовата памет пази спомена за предците-пришълци с подробности около бягството, придвижването на запад, отсядането, "хващането" на свободна земя или получаване на такава от агите в агаларските села.

Проучването на тевенските родове в някои села разкрива по няколко поредни отсядания по пътя от Тетевенско до Видинско и до окончателното заселване, продиктувани от избор на място, условия и възможности за препитание и т.н. Преселниците отсядали на групи, обединени от поселищни или роднински връзки. В Урбабинци (дн. Тошеви), например, едновременно отсядат родоначалниците на фамилията Кявурска, Ценовска, Гуцунска и др. Родоначалникът на Станковската фамилия спрял в Орешец, после в Смърдан. При една среща на пазара във Видин със свои роднини, които били отседнали в Урбабинци научил, че там имало още свободна работна земя - напуснал Смърдан и забил корен в Урбабинци.

Родът на Петко Торлака отсяда в Орешец. Подир няколко години Петко и жена му Радослава идват в Урбабинци и техните синове поставят началото на днешните фамилии Паешката, Гълъбе, Чучковци и Живковци. Родовата памет обаче пази информация за едногодишно пребиваване на Петко Торлака и в с. Сланотрън.

Повече прекъсвания има по пътя на Пъртеняците. Двама братя - Гано и Бацо, преди да заседнат трайно в Урбабинци, по някоя и друга година живеят в Славотин и Добри дол, Назър махала и Грамада...

В началото на XIX в. цяла Северозападна България - опустошена и слабо населена особено в плодородната равнинна част - привлича мигранти не само от Средна Северна България (Тетевенско), но и от други области на България. Всяко затишие и нормализиране на условията за живот привлича обратно и местните бежанци. През XVIII и XIX в. северният бряг на Дунав е спасителен за хиляди българи и български семейства. Мнозинството от тях обаче при първа възможност се връщат по родните места.

Добра представа за последиците от размирното време в края на XVIII и началото на XIX в. дава един опис на нахия Поломие (Ломско), съставен след 1837 г., който отразява движението на жителския състав на селищата за периода 1796-1837 г.

За с. Долно Линево е казано, че в 1804 г. от Влашко в селото се връщат 80 къщи рая, но само 34 къщи успели да си възвърнат земята, а "останалите се пръснали наоколо", защото по-голямата част от земята се намирала вече в собственост на чифликчията Рушен ага.

Демографска катастрофа е преживяло и с. Вълчедръм. През 1784 г. то наброявало 500 къщи, а по време на описаното само 260, защото през 1804 г. и "то се разпръснало и някои селяни избягали във Влашко, а други - в околните села".

Поселищните истории на белослатинските села регистрират чести случаи на изселвания през Дунав и връщания то старите места. През 1794 г. кърджалии и чумна епидемия опустошават Алтимир. Населението търси спасение по горите наоколо и във Влашко. При сравнително по-спокойно време след 1807 г. прокудените жители отново идват при старите огнища. Същата участ сполетява и жителите на Бреница, Добролево, Койнари, Търнак, Софрониево, Галатин, Галиче, Букьовци, Крушовица, Липница и др.

Жителите на Липница, например, забегнали в Румъния в края на XVIII в., се върнали

обратно към тридесетте години на XIX в. Едни отседнали в предишните си места, а други основали нова махала, наречена Влашката махала. Пак във връзка с дошлите от Влашко бивши жители на Липница стоят и топонимите Влашкият връх, Влашкото ливаге.

Пребиваването по чужди страни нерядко оставяло спомени в прозвища на фамилии, махали, местности. Живялата за кратко време през втората половина на XIX в. в Русия фамилия от с. Срацимир и сега носи прозвището Казаците, друга в с. Шишманово - Русняците и т.н. За такива пришълци говорят и фамилните имена Влашкоземци и Власите в гр. Грамада. Влашката махала в с. Тошевци е заселена от пришълци от крайдунавските села, със сигурност от с. Сланотрън, когато последното и останалите наоколо села още не говорели румънски език, защото се знае, че в двете съседни махали Влашка и Бошняшка (последната заселена от жители на с. Бошняк, поради разселването му и образуването на Долни Бошняк и Горни Бошняк - дн. с. Тополовец) говорът е бил само един - български. Един данъчен регистър за финансовата 1836-1837 г. съдържа имената на всичките 189 жител и от мъжки пол от с. Урбабинци (дн. Тошевци). От Ангел, Бано, Банко, Братан, Велко, Ву-то, Вълчо, Герго, Горчо, Димитре, Доно, Илия, Йован, Кочо, Кръсто, Лальо, Марко, Мишо, Нино, Петре, Първул, Станчо, Станко, Стоян, Тошо до Цеко, Цено и Цоло - всичките били и днес живеят в българската именна традиция.

Бунтът на Осман Пазвантоглу срещу Портата, отцепничеството и властването му над Видин и областта от 1795 г. до началото на 1807 г. причиняват на Видинско по-големи зли-ни от целия период на петте века османско владичество. Наказателните походи на централната власт срещу разкол-ника през 1797, 1798 и 1801 г. и особено продължителната шестмесечна обсада на Видин в 1798 г. разоряват населението и опустошават селищата наоколо. И по-сетнешните събития в Тимошка Крайна, свързани с въстаническата дейност на Хайдут Велко и контрамерките на Портата за възстановяване властта си в Неготинско водят до демографска криза в района и създават условия за привличане на работна ръка в плодородните полета от двете страни на Тимок. Агаларите щедро раздавали земя и обещавали покровителство, а данъчните власти освобождавали от налози за 10 години всички пришълци "отвън", които не се числяли към землището на някой господарлък.

Миграционните вълни заливат много селища във Видинско и, независимо от получените по-късно диференцирани говорни и етнографски характеристики, навсякъде се наслояват върху старо местно българско население.

Добра представа за миграционните движения в северозападната част на Видинско през началните десетилетия на XIX в. дават изследванията на Ангел Денков (1895-1979 г.) върху миналото на с. Ново село. Авторът остави в завършен вид два ръкописа - "История на Ново село. Книга първа" и "История на Ново село. Книга втора" с подзаглавие "Родословие". В продължение на седем десетилетия изписва много тетрадки с богата информация за събития и личности; сведения за отделни родове; езикови бележки и др. Събраното е резултат на лично наблюдение или разкази на преки участници и свидетели на преживяното. С необичаен интерес и енергия се впуска в доуточняване и до-събиране на сведения, търсене на извори и литература по архиви и библиотеки, в проучване на родословията на всички фамилии в селото и т.н.

Авторът изследва всичките 186 рода в селото (включително и няколко пришълци след Освобождението). В повечето случаи дава интересни сведения за основоположниците

От къде идват власите

Написано от ivailo

Четвъртък, 03 Май 2012 00:27

на родовете: име, прякор, кога и откъде идва, къде и до кого отсяда, родствени връзки и др. Последните местоживелища на новоселските родоначалници преди трайното им отсядане в Ново село показват приток на заселници:

От Банат:

Чергоби - родоначалник с прякор Черго, от него водят начало подродовете Сурдолоби. Иванови. Гогичови. Маринкови и Гцргцицови. Най-стариат син на Черго - Младен, родоначалник на фамилията Сурдолови, е роден в Ново село през 1805 г., следователно бащата ще е отседнал тук преди раждането на Младен.

Маджови - родоначалник Маджо Николов, подродове Дръндови. Нецови. Креццлови и Ванчови. Маджо имал синове Ванчо (1800-1898 г.), Ванко (с прякор Дръндо) и Стоян (с прякор Крецул).

От земите на запад от р. Тимок, присъединени след 1833г. към княжество Сърбия:

Пачалоби - родоначалник Пръвчо (с прякор Пачалъ), подродове Зайкови. Тошинци и Плякини.

Стоенелови - родоначалник Стоенел Николов Цеков, знае се, че произхождал от Габровските колиби, отседнал оттатък р. Тимок и по-късно дошъл и отседнал трайно в Ново село. Синът му Марин е роден в Ново село през 1820 г.

Мининци - родоначалник Стан Шишков (с прякор Миня), подродове Моцоеви. Стиклови. Дцдикини и Тачови.

Бизеранови - родоначалник с прякор Бизеран, дошъл от Неготин. Там останал неговият кум Стоян, който по-късно се заселва във Видин, където доскоро живеели негови синове и внуци. И поддържали родството по кумство с Бизеранови. Кокови - родоначалник Никола (с прякор Коко, Кукавъц). Брат на Бизерана. Синът му Георги е роден през 1838 г

Йолинци - родоначалник Йо-ло Георгиев Пеев. Синът му Илия е роден през 1829 г., а Неделко - през 1833 г.

Троцанови - родоначалник Петър Николов (с прякор Троцан), дошъл след 1830 г.

Найденови - родоначалник Найден. Идва от Неготин едновременно с Бизерана. Там останал неговият кумец.

Белчови - родоначалник Младен (с прякор Белчо) с жена Яна, идват от неготинските села. Синът им Стоян е роден през 1828 г.

Панчетови - родоначалник Петър (с прякор Панчо) идва едновременно с Белчо, а по-късно идват и братята му Пацаш и Крагуй.

Надаянови - родоначалник Иван Николов (с прякор Надаян), един от синовете му Петър (Труйко) е роден през 1836 г.

Кайцанови - родоначалник Георги (с прякор Кайцан), петимата му сина са родени между 1812 и 1834 г.

Коматичеви - родоначалникът Никола идва от с. Бливановец (дн. Велково, Неготинско).

От къде идват власите

Написано от ivailo
Четвъртък, 03 Май 2012 00:27

Синове му Ванчко, Илия (Лило), Георги (Газда) и Димитър (Митър) са родени в периода между 1839-1851 г. Родът е известен и с името Дцлфови.

Низамови - родоначалникът Мито (с прякор Низама) идва сам от с. Буковче, Неготинско и се задомява тук за Мария Гаджулова. Един от синовете им е роден през 1835 г.

Галови - родоначалник Георги (Гало) Николов, подродове Цоцини. Титилянцини. Рцскови. Кръстеви. Данилови и Дикови. Най-старият син на Гало - Кръсто, е роден през 1816 година.

От същите места идват още:Пръвчови. Мццови. Гън-гцлови. Фършогови. Гидов-ци. Декалови. Гочови. Нинчови. Трайстарови. Кцкцянови и др.

Тази група заселници е най-голяма и към нея спадат и други днешни новоселски родове. Не може да се каже обаче колко от тия заселници са тамошни люде и колко преселници от други места, но отседнали наскоро там от Средна Северна България и мигрирали отново през Тимок на изток (какъвто е случаят със Стоенел Цеков и др.). Гънчо Николов също идва от Неготин, но коренът му е от Тетевенско. Генчо Сърбина идва от Неготин след Освобождението, но баща му е заселник там от Тетевенско. Родоначалникът на Блажукинци - Блажо (Блажук) идва от Неготин в началото на XIXв. (синовете му са родени в Ново село - Блажо в 1817 г., Митър - 1820 г.), но по потекло е македонец.

От други места на българската езикова територия идват: Китови от Тетевенско, но отседнали първо в с. Големаново, Кулско; Ангелови от Софийско; Бцдакови от Средногорието; Игнатови от Трънско. От Прилепско идват родоначалниците на Микови. Пецови и Свачицови. От други места на Македония: Крагцеви. Панчеви. Пацашови. Кцзмови. Стоянчеви. Вилаени. Нягцлови. Танюрови и др.

От близки до Ново село места идват:

Борогови от с. Превала, Монтанско; Керанови от Ломско; Динчетови от с. Арчар; Манджцкови и Микцлови от Шипиково, Кулско.

От Белоградчишко идват родоначалниците на Мицикови. Минкашови. Савчеви. Фильови. Агцшеви. Радцлови. Братиянови и др. Отделни семейства идват и от Гъмзово, флорентин, Смърдан, Връв, Косово и др.

Заслужават внимание някои бележки към заселници от с. Косово. Например, Петър Иванов (Косовян), пазач на турския чифлик и гората в местността Кошановци, след ликвидиране на чифлика и преминаване на гората в собственост на новоселяни, напуска Косово и се заселва в Ново село. Денков подчертава: Петър Иванов (с прякор Косовян) "идва тук от с. Косово с новоселски говор, какъвто имали жителите му по това време". И основоположниците на ро-даСандинци - Куцо (съкратено от Станкуц) и Санда (съкратено от Александра) със син Стан (1818 - 1899 г.) дошли от с. Косово с "новоселски", т.е. български говор.

Косово било малко селце, пише Денков, в което идват няколко семейства с влашки

говор. В резултат на съжителство и женитби "езиково успяват да претопят заварените заселници с български говор". Този факт бил потвърден от един столетник през 1927 г., "когато новосе-лянина Ванчо Чолаков отива в Косово със своя вършачка да вършее. Старецът говорел чисто новоселски и му заявил, че по време на неговото ергенство в Косово само няколко семейства говорели влашки език... Подобен е случаят и с Брегово и Ракитница. През 1900 г. в с. Ракитни-ца имаше две махали: с български копривщенски говор и махала с влашки говор". И преселниците от Брегово идват в Ново село с "новоселски", т.е. местен български говор.

Събраните и анализирани от Денков данни потвърждават българския произход на заселниците от Брегово и съществуването в по-късно време в същото село на три махали - българска, влашка и татарска (последната възниква през 1861 г.). В началните десетилетия на XIX в. влашката махала в Брегово или не е съществувала, или е била съвсем малобройна и затова очевидно няма случаи на преселени "власи" от Брегово в Ново село. От Брегово водят потекло Велковци и Ортови. Основоположници на двата рода са братята Велко и Орто Цекови. Велко е роден около 1789 г. Родова та памет съхранява знания, че поединично и неед-новременно идват от българската махала на Брегово основоположниците на Плаши-рибови. Плашкови. Щцилови. Ицови. Пикови. Колчови. Кокоранови. Катанцини. Гцнови. Гандини. Тицини. Козарови. Маринкини. Лацданови. Първцлванчови. Бал-танови. Паянови и др.

През петдесетте години на XIX в. от Брегово идват Петър Бреговян, Станко Бреговян, поканеният от новоселяни ковач Костадин (Динул), на когото подарили дворно място с къща и ковачница в центъра на селото, и др.

Последните заселници от Брегово говорели и влашки език, но техните потомци в Ново село говорели само "новоселянски", а от влашкия говор останали само отделни думи, прякори и цветисти изрази.

Преселниците от Брегово потвърждават наличие на българско население в Брегово през първите десетилетия на XIX в. и наченки на двцезичие през петдесетте години на същия век.

В Ново село идват и преселници от Румъния.

Сега ще обърнем поглед върху заселниците в Ново село, които идват от север - от Румъния. И тук, на Ново село, не трябва да се гледа иато изолиран случай, а обратно - иато на явление, типично и за други села на територията на днешно Видинско.

Налага се отново да подчертаем благоприятната възможност на Ангел Денков да събира информация от самите заселници или техни преки наследници и да остави ценни сведения, каквито днес е почти невъзможно да се съберат. С течение на времето родовата памет в добрия случай запазва отделни фрагменти, които понякога не само стоят изолирани, но дори си противоречат и се изключват взаимно. Между неговите информатори и техните живи потомци днес остава дистанция от три и повече поколения и то във време на стихийно разрушаване и отмиране на патриархалните порядки, отслабване на роднинство-то и приемствеността между поколенията в семейството и рода; разширяване обхвата на родовата памет върху по-сетнешни лица и събития и

От къде идват власите

Написано от ivailo

Четвъртък, 03 Май 2012 00:27

отмиране (забравя) на по-стари знания или вплитане на легендарни мотиви. Затова, при липсата на писмени и други паметници, колкото изследователят стои по-близо до времето и събитията, толкова по-широки и по-точни са неговите наблюдения, по-пълна и неподправена е натрупаната информация.

Достоверността на събраната от Ангел Денков информация напълно покрива, допълва и дообогатява знанието за историята и родовете в Ново село, които, грижливо описани в една ученическа тетрадка, ми продиктува през лятото на 1955 г. учителят-пенсионер Иван Денков Георгиев (Моцов), тогава на 61 години. Друг учител новоселянин - Ангел Ницов, учителствувал в с. Ракитница през учебната 1921/1922 г., в писмо до мен от 2 септември 1982 г. пише: "В Ракитница покрай шосето, което минаваше край общината, отиваше на изток и изкарваше на бреговското шосе за Видин, живееха хора, които приказваха много хубаво български език - Станко Ванчев, Ристан Ванчев, Найден Тодоров и др. Такива има и в Брегово - там към Топчиевци, Попарданови, Гачеви и др." Към този откъс от писмото на Ангел Ницов ще прибавя само, че поради роднински връзки познавам добре и помня Найден Тодоров Тошев, който, при нужда, трудно говореше местния влашки диалект и будеше присмех у събеседниците и особено у децата...

Събраните от Ангел Денков сведения очертават две групи заселници от север. Едните - българи, намерили убежище на отвъдния бряг от турските своеволия, и другите - румънци или порумънчени българи (след дълъг престой в Румъния), подгонени от експлоатацията на мошиерите.

Първата група се представя най-ярко от Петър Мирчев Логофетов (1836-1909 г.). Бащата на Петър - Мирчо, е роден в с. Смърдан, днес слято с Иново, а майката - Мария, е родена в Кумбаир, днес квартал на Видин, забегнали във Влашко и отседнали в с. Четате (на отсрещния бряг срещу с. Връв). Дали Петър е роден преди или след мигрирането на родителите, не може да се каже, но около 1855 г. по неизвестни причини той се устремява към отсамния бряг с плуване. Спасява го от удавяне рибарят от Ново село Иван Сурдолов, при когото остава да живее и "му става слуга и помагач в търговията, а впоследствие и съдружник в търговията". Не е известно също къде учи Петър Мирчев, но преди Освобождението той учителствува в Ново село и затова е известен и с прозвището Петър Даскала. Учил е децата на българско четмо и писмо. Като народен представител участва в работата на Първото Велико народно събрание във Велико Търново.

Подобна или близка до тази на Петър Логофетов съдба ще е имал и Предо Китов - родоначалник на Предокитови. Той преминава Дунава от Влашко с големи вече деца Илия (1822-1908 г.), Станко (1830-1903 г.), Николо (1836-1901 г.), Велко (1829-1899 г.), Вана (1824-1894 г.). Предо Китов бил грамотен и учел възрастните на писмо. Бързото приобщаване на семейството към бита и езика на селото говори за нечужди на българската езикова среда хора.

Поп Марин, роден в с. Маглавит, Калафатско, отсяда като учител в с. Флорентин. Оженва се там и вече семеен идва и се запопва в с. Ново село. Синовете му Йован

(1829-1884 г.) и Никола (1832-1913 г.) също стават свещеници. Поп Йован бил начетен. Водел богослужението на църковнославянски и готвел младежи за църковни певци. Поп Никола пък бил слабограмотен и "черковната служба извършвал наизуст и то на влашки език".

С български говор или с двуезичие идват от Влашко основоположниците на Гаджулови. Марини и др. Към тях спада и Ангел Попаланов (родоначалник на Попаланови), който "е бил няколко пъти в турско време "кнез" на селото, уважаван и предпочитан като влашки беглец" от турските власти.

Според Денков турците предпочитали начело на селската община в Ново село да стоят "заселници от Влахия". Той смята, че под влияние на такива кнезове "се оформят и днес окончанията на имената като Станко - Станкуц, Нико - Никул, Мито - Митуц, Сурдул, Чучул и др."

Втората група обхваща заселници власи. Например от с. Гърла море, Калафатско, идват: Първул (с прякор Гая), безимотен, работел по чужди ниви; Димитър Киричел, не притежавал земя в Ново село, той и синовете му работели като хамали; Динко Буков и др. Тия заселници "говорели влашки, но постепенно чрез сватовство загубват говора и сега говорят само новоселянски".

Смесването на население от различни говорни групи оставя отпечатък върху езика на Ново село и своеобразието на говора привлича от рано интереса на специалистите. Ние ще обърнем внимание само върху личните имена с наставка -ул, защото личните и прозвищни имена на -ул показват в говора голяма честота и под влияние на някои изследователи могат прибързано да бъдат отнесени към "румънски" или "румънско влияние".

Николай Ковачев доказва славянския произход на личните имена със суфикс -ул в българския език, наследени от славянската прародина още преди разселването на славяните (този тип имена се срещат и днес у западнославянските и южните славянски езици). Този славянски словооб-разувателен модел на лични имена е едно от многото влияния на славянския (респективно българския) език върху румънски език. Редица исторически причини обуславят това влияние. На първо място стои историческата истина за компактна маса славянско население, върху която се консолидира румънската народност. На второ многовековното езиково, книжовно и културно влияние на българите върху населението на север от Дунава от времето на Първата българска държава докъм XVII в.

Лични имена с наставка-ул: Живул (Цар Петрово), Янкул (Шишманово), Първул (Белоградчишко) и др., живеят в именния репертоар на Видинско и в селища далеч от Дунав, където ни най-малко не може да се допусне румънско езиково влияние.

Нещо повече, става дума за села от ареала на белоградчишкия говор, който спада към западните български говори. А историческите сведения и езиковите явления в новоселския говор убедително го отнасят към групата на тия български говори.

От къде идват власите

Написано от ivailo
Четвъртък, 03 Май 2012 00:27

Личните и фамилни имена на -ул подкрепят това единство.

Така очертаният модел на смесване на население в с. Ново село може да се проследи и в други селища на Видинско, в които говорът на едни от заселниците може да надделее и да стане водещ в селото.

Както Ново село, така и Брегово може да послужи като пример на протекли етнодемографски процеси през първите десетилетия на XIX в., които довеждат до появата на двуезичие.

В 1784 г. Брегово наброява 180 къщи, а през 1894 г. - 374. Двойното увеличение на жилищния фонд (респективно и жителския състав) не може да се отдаде на естествен прираст в размирното време на Осман Пазвантоглу.

Следователно увеличеният брой на къщи и население е резултат на механичен прираст - заселване, довело до трайно отсядане на население и развиване на поминъчна дейност.

С какво е могло Брегово да привлече заселници от други места?

Плодородните лъсови почви, в които добри реколти давали традиционните култури - ръж, пшеница, царевица, просо, ечемик, боб, тикви, картофи и др.

Свободни (изоставени от емигриралото местно население или неусвоени за земеделска дейност) земи.

Покровителството на селския ага, в чийто интерес е било интензивното обработване на прилежащото му землище. Привличането на работна ръка в турските чифлици около селото. Стоковото производство на тази поземлена собственост по косвен път налагало закрила и грижа за ратаите и сезонните работници.

Разположението на Брегово до две граници (след 1833 г.) и възможност при критични обстоятелства да се подири изход чрез емигриране извън пределите на османската държава.

Брегово било голямо селище (и стопанско средище) на Долни Тимок. В ония размирни времена по-големите селища предлагали възможност за недопускане на своеволия от страна на властници и скитници; оказване на съпротива и надежда за оцеляване.

Посочваме най-общите предпоставки, а далеч повече и не по-маловажни били конкретните поводи, които довели до заселване на отделни семейства и лица.

Кога в периода 1784-1849 г. протекли активните фази на прииждане и отсядане на заселници в Брегово?

Прекият отговор би породил съмнения, затова ще се придържаме към възприетия

начин на търсене и изясняване на историческата истина. Смятаме за уместно да цитираме тук един важен извод на феликс Каниц: "Според моето изследване на етнографските отношения в сръбско-българската гранична област, Тимок образува, особено в долното си течение, не само политическата, а същевременно с малки изключения и езикова граница между сърби и българи. Аз казвам изрично езикова граница; защото не подлежи на съмнение, че околиците Неготинска, Зайчарска, Княжевац-ка и Алексинацка от княжество Сърбия допреди късо време се населявали от българи" (подчертаното мое - Н. З.).

Както е известно, феликс Каниц не само предварително добре проучва публикуваното относно районите, които ще посети, но винаги лично търси потвърждение на изнесените от други изследователи факти за места, събития и пр.

В 1862 г. феликс Каниц намира Брегово с около 400 къщи и цялото село "да носи отпечатъка на благоденствие, което не са могли да изличат дори големите тежести, свързани с татаро-черкезкото заселване". (В 1861 г. в местността Падина край Брегово възникнало татарско селище от 110 къщи. Турските власти задължили местното население да построи със собствени средства еднотипни къщи за заселниците.)

феликс Каниц е изненадан от величествената трикорабна църква, построена през 1857 г. за значителната за онова време сума от 200 хиляди гроша, и от грижата на местната община за развитието на учебното дело: "В къщата на един повикан от Сърбия учител аз намерих селската младеж да чете, да пише, да смята и да пее доста добре черковни песни". (Учителят, "повикан от Сърбия", е даскал Йон Чолака, син на Анто Бояджията, роден и израсъл в Брегово, но учил и завършил училище в гр. Неготин, тогава вече в границите на княжество Сърбия.) Той констатира, че "Бреговската румънска община в сравнение с други българо-турски общини прави значителни жертви за просветни цели". (По време на турското владичество в днешна Видинска област никога и никъде не е имало румънско училище.

Турски училища имало във Видин, Кула и Белоградчик. Всички останали училища - към манастири, църкви, общини и частни, били български, с учители българи. Училището в Брегово не прави изключение.) В така свободно употребените народностни имена прозира опит за подчертаване доминиращия етнически елемент в посетените селища или това на лицата, представляващи общината и общинското управление. Невъзможно е обаче да се определи сега какъв е бил броят на "румъните" през 1862 г. в Брегово, а и доколко било "румънското" в тях, щом на съградената нова църква поставили български надпис, полуразрушен от времето, но запазил все още: "...на 20 денъ сагради сие храмъ УСПЕНИЕ БР... чорбаджи Никола Панови, Иван Загар... иерей Христу..."; щом даскал Йон Чо-лака учел селската младеж на славянско четмо, писмо и песнопения, както и учителствувалият преди него още от 1830 г. даскал Димитър, роден в село Братевци (от 1919 г. в Сърбия). Но независимо от всичко, било по лични наблюдения, било по получени сведения от местни първенци, Каниц регистрира румънско присъствие в Брегово и отбелязва: "Заселването на власи в Брегово е станало преди около тридесет години...", т.е. след присъединяването на Неготинска Крайна към сръбското княжество през 1833 г. Това свидетелстване за лишен път отхвърля всякакви твърдения за

по-раншо присъствие на компактни групи население от румънски произход в Брегово и останалите селища на Видинско.

По време на своите обиколки из Северозападна България след 1862 г. Каниц без съмнение е срещал и разговарял с живи заселници и техни преки потомци от първо поколение (синове и дъщери) и затова така категорично посочва времето на тяхното прииждане (около края на 30-те години и началото на 40-години на XIX в.).

Датировката на Каниц е много точна и се отнася за миграционен процес с посока на движение към Видинско от изток, запад, юг - от историческите граници на българската народност, и, противно на очакванията, що се отнася до румънския елемент, по-незначително от север, от Румъния

Поместените статии по темата "Исторически причини за формиране на "влашкото" население във Видинско" представляват кратко резюме на едно ши-рокомащабно, богато на исторически факти и теренни проучвания изследване. Не беше възможно всяка теза да бъде многостранно осветлена както с исторически извори и изследвания, така и с нови етнографски, демографски и преди всичко езикови източници - хидро-ними, топоними, антропоними и пр. Съвсем оскъдно в подходящи случаи привличахме такива примери, за да се види върху каква основа се гради и прокарва дадено гледище. В някои случаи "струпвахме" факти и оставяхме читателя да направи изводите сам; в други, където историческата правда не подлежи на съмнение, привеждахме и допълнителни аргументи за доут-върждаване верността на процеси и събития.

Основни проблеми на темата са:

1. Обхват по време - пет века(1).
2. Оскъдни писмени извори - неравномерни по време и място.
3. "Неисторически" пристрастия към историческата истина (политика на сепаратизъм, дебългаризация, асимилация).
4. Липса на изследвания в българската историография.
5. Липса на адекватна политика на българската държава от Освобождението до днес. Нашето изследване налага следните изводи:

На територията на Иван Срацимировото царство не е имало автохтонно "влашко" население. Славяни и българи установяват контакт и трайно съжителство с траките по тия земи и ни оставят в наследство имената на реките Видбол, Арчар, Скомя, Лом и др. За пример ще посочим етимологията на р. Тимок. От тракийското

Timachus със значение "тъмна, черна река", славянски превод на името носи левия приток Черна река (днес в Сърбия - Църна река).

На територията на Иван Срацимировото царство не е имало "влашки общности". Възможно е било планинските пасища да са използвани през летните месеци от "власи"

- пастири номади. Последните нямали постоянни местоживелища и са твърде наивни допусканията да са били използвани в охраната на държавната граница на Иван Срацимир.

До 1422 г. охраната на границите на Видинския санджак е вменена в задължение на Срацимировия син - цар Константин.

Традицията местното българско население да охранява границата на царството, след това и на санджака продължава и по-късно.

В бр. 74/2009 г. на в. ВИДИН посветихме цяла статия на княз Фрузин и неговите синове Стоян, Стойко и Станислав. Те осигурявали охраната на санджака от Пирот до Свърлиг. Представители на българската аристокрация участвали във военните структури на империята срещу запазване на онаследени привилегии.

Част от населението в границите на санджака също било задължено с военна служба. Организирано във военни структури с точно определени задължения по време и място, то било подчинено на по-лек данъчен режим: плащали определен данък във филури (унгарска парична единица) и били наречени и записвани в регистъра като филурджии. В този вид организация през XV в. участвали и преселници власи, които идват от Сърбия и Поморавието, от областта Стари влах и от р. Дрина, от Херцеговина и Черна гора. По данни на топонимията във Видинския санджак те или не отсядат, или били незначителни по брой. В Смедеревско и Крушевацко те били значителна маса - в различна степен на славянизация. В турските описи понякога филурджиите били наричани и "власи", и някои пристрастни автори виждат в социалната категория "филурджии" само власи, а във власите - румънци. На тази основа търсят влашко-румънското присъствие във Видинско още в XV в. фактите отхвърлят и тази широко тиражирана неистина.

Видинското царство, Видинският санджак и Помо-равието на запад е многовековен ареал на българското етническо пространство. Сърби и власи идват в тези земи частично през XVII и по-осезаемо през XVIII в. Частична и пълна асимилация на коренното българско население започва след включването на тия земи в границите на сръбското княжество след 1833 г.

Власи от Влахия идват на юг от р. Дунав, когато Неготинска Крайна е под австрийска окупация (1718-1729 г.). По същото време идват и сърби. Но: по-късно, когато българинът Хайдут Велко се опълчва срещу Осман Пазвантоглу и Портата и изрича: "Глава давам, Крайна не давам!" разчитал на своите "бугаричи" (по думите на Кара Георги).

Масово "унгурени" и "царани" идват в Крайна след връщането на тази област отново на Турция (1729 г.) и особено след 1741 г., когато султан Махмуд I вакъфира 63 села и те получават статут "свободни" и това довежда до една своеобразна форма на автономия с далеч по-благоприятни условия на живот и развитие. (Тук е мястото да вметнем: организаторите на въстанието в Северозападна България от 1850 г. имали стремеж и

От къде идват власите

Написано от ivailo

Четвъртък, 03 Май 2012 00:27

идея да извоюват от Портата правата на подобна автономия.) С тези заселници на юг от Дунав в Крайна прониква и румънският говор. По същото време към Крайна се насочват заселници и от българските етнически граници от изток, юг и запад. Идват заселници и от старите земи на Сърбия, Босна, Херцеговина...

Пришълците на запад от р. Тимок отсядат в земите и селищата на старо местно българско население.

Това население пази своята българска народностна култура и език дори до наше време и западните ни съседи избягват това неудобство, като приволно ги назовават "тимочани", "торлаци", "шопи" и дебело подчертават (особено в четива за местна консумация), че тия хора могат да са всякакви по произход, дори и власи, но не и българи.

За съжаление по тая свирка заиграха и наши "шопи", "торлаци" и "власи" и в надпревара правят "асоциации", "сдружения", уреждат форуми и т.н., и т.н.

И забравят отчаяния зов на Паисий Хилендарски: "О неразумний, поради что се...".
вестник Видин Нинко Заяков